

הלכות תענית

לח כאר הגולה

תקסב דין קבלת התענית, ובו י"ג סעיפים :

א (א) כל תענית שלא שקצה עליו המה, והינינו שלא השלימו יעד צאת הכוכבים (דהינו שניכאו
 (ב) ג' כוכבים (ב) [א] (ג) בינונים או ששלכנה ירסת כסם ותאיר צל הארץ) (הנהגות אשירי פ"ק ותענית הנהגות
 מיימתי פ"א) (ד) אינו תענית, (ה) ואם דעתו לאכל קדם לכן אינו מתפלל 'עגנו': הגה מיהו, נוהגין
 להתפלל 'עגנו' (ו) אף-על-פי שאין (ז) משלימין עד צאת הכוכבים, (ח) וכן דעת מקצת רבנא (תהיר סימן קט),
 ונראה לי דדוקא בנחיד האומר 'עגנו' בישומע תפלה, דכלאו הכי יכול להוסיף כמו שנתבאר לעיל סימן קיט,
 (ה) *אכל שלים-צבור לא יאמר 'עגנו' אלא-אם-כן משלימין, וכן נוהגין: ב *גיש אומרים שמי *שרגיל

שערי תשובה

[א] בינונים, עכ"ל. וכן בריי שפולחב ע"פ מ"ש השיך בריי סימן רכב

פרש בשעת הקבלה שלא להשלים, אפלו התענה עד מנחה גדולה מתפלל עגנו, אבל אם קבל תענית סתם צריך להשלים, עין ס"ב, ואם לא השלים ואכל, עין סימן תקסח, ואם אכל קדם
 שהתפלל אין מתפלל עגנו, ה"ה, מ"א, וט"ז ס"ב: מאן דלא מתפלל עגנו מתענית שאינו משלים, מרית ספק-תרכה לרב פוסקים, ואע"ג דאין לזה תרכה בפ"ע בנחיד אלא פללה

באר היטב

(ב) בינונים, אכל גדולים לא מתני, ועסי ר"ה סי' א. [אמר המגיה: אע"פ שפסקרי
 לשנים נכתב קטנים הוא טעיה במ"א, עין סימן רלה]: (ג) משלימין, הינו אם

משנה ברורה

א (א) כל תענית וכו', הינו, בין (א) הארבע צומות (ב) או איה
 תענית נחיד: (ב) ג' כוכבים¹⁶, דשנים צדון קרי ביה-שמשות:
 (ג) בינונים, אכל גדולים לא מתני, דהם נראין אף ביום, ונהגו
 בסימן רעג לעגנו מוצאי-שבת פסק השלחן-ארזי דאין לעשות מלאכה
 עד שיכראו ג' כוכבים קטנים¹⁶ ורצויים¹⁷, והוא משום שמראש שבת, והוא
 הינו לעגנו מוצאי יום-הספורים, אבל בעגנו סגי בבינונים ואפלו
 מספורים¹⁸ [אחרונים]: (ד) אינו תענית, הן לעגן שלא לצא בזה ודי
 חיוב תעניתו וכן לעגן שאינו מתפלל 'עגנו'¹⁹: (ה) ואם דעתו לאכל
 וכו', כגון שהתנה בשעת קבלתו שלא להשלים התענית: (ו) אף-על-
 פי שאין משלימין, הינו (ד) אם פרש בשעת קבלה שלא להשלים,
 אפלו התענה רק עד מנחה גדולה מתפלל 'עגנו'¹⁰, אבל אם קבל תענית
 סתם, צריך להשלים עד צאת-הכוכבים, פדלקמן בסעיף ג [וצען
 בבאור הגר"א דמשמע מפה הנהגה אם לא השלים, (כ) אפלי דעת
 מקצת רבנא אין מתפללין 'עגנו']. ואם לא השלים ואכל, עין לקמן
 סימן תקסח סעיף א ובהג"ה שם¹¹, והא דסתם רמ"א להקל בפרש
 בשעת קבלה, הינו דוקא במתפלל תפלת מנחה קדם אכילתו¹², (י) אבל
 כשאכל מתחלה, בכל פני אינו מתפלל 'עגנו'¹³: (ז) וכן דעת מקצת
 רבנא, טעמם, דסבירא להו דמה שאמר הגמרא 'כל תענית שלא
 שקצה עליו המה אינו תענית', והינו אף לעגן 'עגנו', הוא רק אם
 קבל עליו להתענות יום שלם ולא השלים דאינו תענית, אז אינו
 מתפלל 'עגנו', אבל אם קבל עליו רק עד מנחה, דהוא לעצור
 בעלמא, הו תענית לעגן זה שמתפלל 'עגנו' בתוך תפלתו אף שאינו משלים¹⁴, אכן רב הפוסקים חולקים על זה, ועל-פני הכריע רמ"א דלא
 נסמך עליהם רק לעגן נחיד דיאמרוהו בשומע תפלה ונתתם "כי אפה שומע וכו'", ולא יאמר "ברוך אתה ה' העונה בקול צוה". וצען בט"ז
 שפעד דאפלו כזה ידלג תבות 'צום תעניתו', דלא ליחזי כדובר שקרים בין דאינו תענית, ובספר בגדי-ישע פוסק דאינו צריך לדלג בין שהוא
 מתענה עד אחר תצות, דאז אכילתו הוא כדורק אכן לתענית¹⁵, לא מחזי כשקרא, עין שם, וכן מצד דבספר מצצית-השקל, עין שם: (ח) אבל
 שליטי-צבור וכו', הינו בהפלת חנות הש"ץ המוסיף ברכה מן-התורה על זה בין 'ואלי' ל'רופא', אבל בהפלת הלשם גם הוא יאמר 'עגנו' קדם
 שער הדין

* אכל שליטי-צבור לא יאמר 'עגנו', עין במשנה ברורה, וצען בפרקי-אמרים שכתב
 דמשמע הש"ץ פתוחה התפלה אף בישומע תפלה, לא יאמר 'עגנו': * יש
 אומרים שמי וכו' ותמיד וכו', הנה נהג זה היא דעת מקצת רבנא שהביא הרמ"א
 בסעיף א, דאם פרש בשעת קבלתו שלא להשלים דהוא רק לעצור בעלמא יתפלל
 'עגנו' אף בלא השלים, דדוקא בקבל עליו תענית בהסם והוא יום שלם, דוקא אז
 אם לא השלים אין מתפלל 'עגנו', ועל-פי זה יצא להם דעשיית-מירית-תשובה דאין
 נוהגין להקבלם ותענית הוא רק לעצור בעלמא אין משלימין, אפלו הכי מתפלל
 'עגנו', דהשכיח להו כמו פרש שלא להשלים, הדעה זו גם הש"ץ אומר 'עגנו
 בבנכה בפני צעקה בין 'ואלי' ל'רופא', אלא הינו דדעה ראשונה שבסעיף א לא
 סבירא לה פו, אלא דבכל תענית שלא השלים עד הערב אין אומר 'עגנו', וכן סתם
 היתסור בסעיף יא דכן הוא דעת רב הפוסקים, כמו שכתב בדרוכי-משנה, על-פני ס"ב
 הרמ"א דרב הריד אומר 'עגנו' בהקצתו בסעיף א: * שרגיל להתענות בעשרת
 מירית-תשובה וכו', לקאורה אפלו אינו רגיל להתענות כי הוא אצלו רק פעם
 טראשון, אף באותו העיר נוהגים תרכה להתענות, והוא רוצה גס-כן להתענות
 פשאר אנשי העיר, מתקמא גס-כן פתחו ארעמא דטונקא ואין צריך קבלה ולא
 השלמה, וכן מוכח מסוף דברי הרמ"א שכתב: וכן מי וכו' רק התענה יום או
 ימים, ועל-כרחי מיר דאותו יום לא היה קבוע אצלו תמיד, דאם היה קבוע אין
 צריך קבלה, כמו שכתב הפני-אברהם בסעיף-קטן ד, טקלל דאם התענה בכל
 צערת-מירית-תשובה, בכל פני אין צריך קבלה ותפלה, ומסתברא לכאורה והיא
 הדין לעגן תענית בה"ב שאמר פסח וסכות, דאם גילין להתענות בהם, שוב אין
 צריך קבלה והשלמה, ותמיד מתפלל 'עגנו' כעשרת-מירית-תשובה, אכן לכאורה
 קשה לפי זה דהמדרכי סותר את עצמו, דהלא דין זה דעצמי ב לעגן עשרת-מיר
 תשובה הוא רינו של המדרכי בשם אבי העזרי, והוא בעצמו כתב שם חתך אחר זה

(א) דנהג תענית של השעה באב שפסקין בו מצוד יום או מצעית-צבור שקצרו יישאל הכבאדין בסימן תקעה סעיף ג, פשיטא דאסור עד צאת-הכוכבים
 ממש, כדאמרינן בפסחים דף נד עמוד ב דפסק שלחן אסור¹, אלא אף שארי תעניות דתקלין כהו לאכל מילה שלפניהם, מדינא דגמרא משמע רבין-השמשות
 שלחן ספר, מכל מקום מתקרינן להמתין עד צאת-הכוכבים, דאין אנו בקיאים בזמן ביה-השמשות², ובפ"ט לפי המבאר בשפת דף לד דמספק מתקרינן להלכה
 כרבי יוסי, וירידה מתחיל בין השמשות סמוך לצאת-הכוכבים משל [לערך חצי מינוט], עין ברא"ש פ"ק במה טרליקין, וקדם לכן הני יום, כדאיי אין להקל
 קדם צאת-הכוכבים והג"א בסימן רסא, וכן כתב הרמב"ם ונתאל דתרי עלי לא מקלין³, לומר דפסק בין השמשות מטר ונלכה כרבי: והוא דמתחיל בין-השמשות
 חתך אחר שקישהו, ובהנהגות-קדמוני הביא שני טעמים: אחר מצד דאין אנו בקיאים בזמן ביה-השמשות וכו', ועוד מצד לומר, דבאסור יומא, מדינא יש
 להקמיר עד צאת-הכוכבים, דלא נפיק היום מחמתו, אלא שנה אינו דבר ברור, דכרא"ש בשם רבנו יונה וכן בחורשי הרמב"ם בשבת לא מתקלין כזה, עין
 בבאור הגר"א, וכן מצד דבספר בית-מאיר בסימן שמב, עין שם, דאין לחלק בין ציולי יומא לאפוקי יומא⁴: (ב) הינו שקבל עליו להתענות אינו יום, ואם קבל
 עליו להתענות לילה ויום, אף דבאפוקי יומא צריך להמתין עד צאת-הכוכבים וכו', אבל בעת כניסת היום סטר מדינא לאכל ביה-השמשות ואם לא שקבל עליו
 להתענה בו ככל חז"ר תענית-צבור המבאר לקמן בסימן תקעה סעיף ג] עד סמוך לצאת-הכוכבים, דבר בהשענה כאב מחמירין בספקא שלו אף בעיולי כקבאר
 בפסקא, ומפל מקום טוב שלא לכנס לבית-הספק ויפסיק מבעוד יום מ'א': (ג) סגן אברהם, וצען בפרקי-אמרים וכתב-שלום ובקורות-שקשון שכן צריך לומר
 במקור-אברהם: (ד) מגן אברהם: (ה) ובמחצית-השקל כפי מה שפירש דברי הפני-אברהם משמע דאף כזה יכול לומר 'עגנו', ולמשנה ברורא יש להחמיר
 בהג"ר, דכלאו הכי רב פוסקין מתקרינן בכל פני: (ו) סגן-אברהם בשם תומות-הדשין, ואם ידלג 'צום תעניתו' אפשר דאף כזה שרי [מ"ג]:

תרגום: 1 חצי דקה.

הַלְבוּת תַּעֲנִית

ביאורים ומוספים

סימן תקסב

דין קבלת התענית

[שעה"צ ס"ק א]

דַּסְפֵּק שְׁלֶטֶן אֶסְרָה⁽¹⁾ וכו', דָּאִין אַנּוּ בְּקִיאִין בְּסֵפֶן בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת⁽²⁾ וכו', דְּהָרִי קָלִי לֹא מְקַלְקֵץ⁽³⁾ וכו', דָּאִין לְסַלֵּק בֵּין עֵינָיו יוֹמָא לְאַפּוֹקֵי יוֹמָא⁽⁴⁾.

1) ובטעם הדבר שאין להקל בבין השמשות של תשעה באב מחמת 'ספק דרבנן לקולא', כתב המנחות חינוך (מצדה שיש אות ט) שהיובו הוא מדברי קבלה, ודברי קבלה חמורים כדברי תורה ולכן ספיקו אסור, וגם בזמן הזה [שאין שמד ואין היובו אלא מדרבנן, ראה ראש השנה יח, ב] נהגים בו בחומר דברי תורה. והוסף הערוך השולחן (סי' תקנ"ג ס"ט), שהחמירו בו משום שיש בו חומרות יתרות ברחיצה ושאר עניינים.

2) וטעם זה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' עב) שאינו אלא לשיטת ר"ת, שלדבריו בין השמשות אינו מתחיל בשקיעה הנראית אלא לאחר מכן ולכן יש ספק מתי מתחיל, אך לדעת הגאונים שזמן בין השמשות מתחיל בשקיעה הנראית, דאי שאנו בקיאים בדבר נומה שממתינים לצאת הכוכבים הוא מחמת הטעם המובא להלן שער צאת הכוכבים מעמידים היום על חוקתו, או כמבואר בסמוך שחוששים לדעת רבי יוסי שבין השמשות מתחיל בסמוך לצאת הכוכבים.

3) אמנם לגבי ספירת העומר בבין השמשות, כתב במשגיב לעיל (סי' תפ"ט ס"ק יד) שמן הדין אפשר להקל ולספור אף שהוא קודם צאת הכוכבים, משום שספק דרבנן לקולא, אכן, בביה"ל לעיל (סי' רס"א ס"ב ר"ה ושיעור זמן) כתב שלדברי הגרי"א והקרבן נתנאל הסוברים שיש להחמיר כדעת רבי יוסי שזמן בין השמשות הוא סמוך לצאת הכוכבים, אין להקל לספור בזמן בין השמשות דרבי יהודה, ובעין זה לגבי המניח עירוב תחומין מבעוד יום ונאכל העירוב בבין השמשות שמועיל עירובו [כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תטו ס"ג)], הסתפק בביה"ל שם (ד"ה נאכל) האם מועיל גם אם נאכל כבר בבין השמשות דרבי יהודה.

4) אמנם למעשה, כתב במשגיב לעיל (סי' שמ"ב ס"ק ב) שגם הבית מאיר החמיר שאין לעשות בבין השמשות של מוצאי שבת שבות לצורך מצדה, משום שאין אנו בקיאים בזמן בין השמשות, אכן, לענין אמירה לזכרי להדליק אש בבין השמשות של מוצאי שבת לצורך מצוה, כתב במשגיב לעיל (סי' רע"ו ס"ק ב) שהפמ"ג צידד להקל. [וראה במשגיב לעיל (סי' שמ"ב ס"ק ב) מה שכתבנו בזה, וכן לענין תקיעת שופר במוצאי יום הכיפורים].

[משנ"ב ס"ק ב]

ג' פוככים¹⁶.

5) ומי שהתחיל להתענות במדינה אחת וכו' ביום נוסע למדינה אחרת שבה זמן צאת הכוכבים מוקדם מהזמן במקום שבו החל להתענות, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' צ) שישים להתענות בזמן צאת הכוכבים במקום שאליו הגיע, אף שנמצא שהתענה רק כמה שעות, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פס"ז אות יא).

ואם זמן צאת הכוכבים במדינה האחרת מאוחר מהזמן של צאת הכוכבים במקום שבו התחיל להתענות, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שצריך להמשיך להתענות עד זמן צאת הכוכבים במקום שאליו הגיע, מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' רס"א) כתב שאף שאין נקראת תענית אם אינו צם עד סוף היום במקום שאליו הגיע,

מי"מ באופן זה שזמן צאת הכוכבים שם מאוחר, כיון שסתם תענית שהייבו חכמים אינה ארוכה כל כך, ועוד, שאם יתענה עוד כמה שעות לפעמים יחלש עד שישחב כפטור מהתענית, לפיכך בזמן שמשער שהוא צאת הכוכבים במקום שממנו יצא מותר לו לאכול [אכן, במקום אחר (ח"ו סי' עו) כתב שכיון שאי אפשר לחייב להתענות כל כך הרבה שעות, מן הדין פטור או מלהתענות כמו שהולים פטורים מתענית, ולכן לא יאכל או אלא כדי הצורך].

ומי שיצא ממקום ששם עדיין לא התחילו להתענות והגיע למקום אחר שבו כבר עברו כמה שעות מתחילתה, כגון הנסע מארצות הברית בח' באב ומגיע לארץ ישראל באמצע ליל תשעה באב, כתב בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח סי' לח אות א) לגבי תשעה באב, שהיב להשלים את השעות שהחסיר כדי לא לפרוש מהציבור שצמים יום שלם מעת לעת, ויום עשירי באב שנוהגים בו מעט אבלות מועיל להשלים בו את תעניתו.

ומי שכבר התענה ונסע אל מעבר לקו התאריך, באופן שבמקום שאליו הגיע הוא יום התענית, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש שם אות יג) שצריך להחמיר ולשוב להתענות כפי המקום שאליו הגיע.

הנוסע ליל תענית מארץ ישראל לצד מערב ובזמן עלות השחר בארץ ישראל עדיין לא עלה השחר במקום שבו הוא נמצא, דעת הגרי"ש אלישיב (שם אות י) שגם אם עבר בדרך מעל מדינה שבה כבר נעשה יום מי"מ לא נאסר עליו לאכול אלא מומן עלות השחר כפי המקום שאליו הוא נוסע.

ומטוס שטס סמוך לצאת התענית מעל מקום שבו כבר שקעה החמה, כגון שנאלץ להתעכב מלנחות, דעת הגרי"ש אויערבך (משגיב ביצחק יקרא) שאף שמהמטוס עדיין נראית השמש, מי"מ רשאים נוסעי המטוס לאכול, כיון שומני השקיעה והזריחה נקבעים על פי הנראה מהקרקע שתחתיו. [ולענין זמן קריאת שמע ותפילה לנטע במטוס, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) וכן דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני יום טוב קובץ ענינים אות ה) שהזמן הוא כפי המקום שמעליו הוא נמצא באותו זמן].

ובמדינות הצפונית הסמוכות לקוטב שבקץ מתארך היום מאד, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' עו) שאף שהיו שנהגו [בעיר שטוקהולם] להקל לאכול מתשע וחצי שעות אחר הצות היום אף על פי שעדיין יום גמור הוא אצלם [ומשום שבישעור זה כבר היה לילה בכל ישובי ישראל שבזמן גזירת חז"ל], מי"מ אין להקל בזה, שהרי חובת התענית עד סוף היום [ומי שמרגיש חולשה כתב שם שיכול לאכול כדי חיותו], וכן דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש שם אות יב).

[משנ"ב ס"ק ג]

ג' פוככים קטנים¹⁶ ורצופים¹⁷ וכו', סְגִי כְּבִינוּנִים וְאֶפְלִי כְּפָרִים¹⁸.

6) וכן לענין זמן קריאת שמע של ערבית, כתב השו"ע לעיל (סי' רל"ה ס"א) שהוא משעת יציאת שלושה כוכבים קטנים, וביאר המשגיב שם (ס"ק א) שמן הדין נקרא לילה משייראו שלושה כוכבים בינוניים, ומימ החמירו בזה כדי שלא יבואו לטעות בכוכבים גדולים, שהם בודאי אינם סימן לילה. [ראה מה שכתב לעיל (סי' רצ"ג ס"ק ד) בביאור דברי התפארת ישראל שהצריך שלושה כוכבים בינוניים מלבד הכוכבים הקטנים, וראה מה שכתבנו שם].

ואם נראים עשרה כוכבים בשמים, מובא בשם החו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' קנ"ו) לענין תפילת ערבית, שאז דאי שיש מתוכם שלושה כוכבים קטנים.

המשך במילואים עמוד 24

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקם תקמא המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יג]
אָת לְבַוּיִי.

11) ובזמנינו, כתב בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקציינסקי, סי' כב ס"ד) שהמנהג לקרוע רק בגד אחד, ואפילו בכלל, וכן כתב בעל האמרי אמת (אוסף מכתבים סי' ס) בשם זקני ירושלים, שקורעים רק בגד אחד, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' עג אות א) שנהגים כן כדעת הראב"ד (פ"ה מהל' תענית ה"ז), ודלא בהרמב"ם (שם) והשו"ע (כ"א), וכן דעת הגר"ז קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמח) שאפשר להקל ולסמוך על הראב"ד משום שישפך דרבנן לקולא.

[משנ"ב ס"ק יד]

דְּהַקְטָנוּהוּ פְּטוּר¹¹² וכו', דְּהָא רָאָה אוֹתָן תוֹךְ שְׁלִישִׁים יוֹם¹¹³.
12) ואף משום מצות חינוך, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קכז) שאין צריך לחנך את הקטנים לקרוע. וכן דעת הגר"י אלישיב (שו"ת אבני ישפה ח"ב סי' נה) שאין צריך לחנכו בקטנותו כיו שיעשה כן כשיגדל, מפני שמצופים אנו שעד שיגדל יבנה כבר בית המקדש.
13) ומי שראה את מקום המקדש לאחר שלשים יום בשבת, ולא קרע, ושוב ראהו בחול בתוך שלשים יום לשבת זו, כתב בשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"ג סי' נב אות ד) שצריך לקרוע. מאידך, הגרש"ז אויערבך כתב (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' עג אות ב ו-ח) שאין צריך לקרוע, וכן דעת הגר"י אלישיב (הערות מועד קטן כ, א).

ואף מי שבא לכותל לאחר שלשים יום בשבת ושאר שם עד מוצאי שבת, כתב הגרש"ז אויערבך (שם אות ד) שאינו צריך לקרוע במוצאי שבת, כיון שבשעת הראיה היה פטור מקריעה, וכן דעת הגר"י אלישיב (הערות שם). נוראה שרית מהר"ל דיסקין (קו"א אות קפה) שכתב שהאחרונים דנו לגבי מי שראה את המקדש בשבת, האם צריך לקרוע במוצאי שבת, ולמעשה לא הכריע בדבר. והוסיף הגרש"ז אויערבך (שם אות א) שיתכן שאף ביום חול מי שבא לכותל ביום הנשאר שם עד שהחשיך היום ולא קרע, שוב אינו צריך לקרוע, כיון שכבר עבר יום הראיה.

ואף באותו יום שראה את המקדש, אם לא קרע וכבר שב לביתו, כתב בשו"ת אגרות משה (אריה ח"ה סי' לו אות ד) שאינו צריך לקרוע בביתו, כיון שחיבו חכמים לקרוע דוקא בשעת הראיה. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שם אות ה), והוסיף, שאף החזו"א שהורה שאין צריך לקרוע למחרת, יתכן שכותנתו היתה גם באותו היום.

ההולך לכותל בערב שבת או ערב יום טוב אחר חצות, כתב בספר ארץ ישראל (שם) שהמנהג שאינו קורע, וכתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ב) שיתכן שטעם המנהג הוא משום שבאים על ידי כך לידי צער ונמשך הצער לאחר כניסת השבת, ולפיכך כתב (שם) וביו"ד ח"ג סי' נב אות ד) שאם מנהג זה הוא מנהג קבוע וכוה"ק, אין לשנות מהמנהג, אך אם לא, יש לקרוע. מאידך, דעת החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמט) הגר"י אלישיב (אשר האיש ח"ג פ"ג אות טז) שגם כזמנים אלה צריך לקרוע.

המגיע לכותל במוצאי שבת, דעת הגר"י אלישיב (שם אות יו) שצריך לקרוע. וכן בראש חודש וימים שאין אומרים בהם תחנון, דעת החזו"א (ארחות רבנו שם) והגר"י אלישיב (שם) שצריך לקרוע. אכן, המגיע לכותל בחול המועד, כתב בספר ארץ ישראל (שם סי' א) שאין צריך לקרוע, וכן כתבו בשו"ת מנחת שלמה (מהר"ק סי' עג אות ב) ובשו"ת אור לציון (שם), וכן דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו שם).

8) משמע שאף אמירת מלכות שלא לצורך נחשבת ככרחה לכתול, אכן, בשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"ג סי' קכט אות ה) כתב שדבריו המשובים הם לאו דוקא, שהרי מותר לומר 'מלך העולם' בכל עת שרוצים, ולפיכך יש לומר בשעת הקריעה 'ברוך אתה מלך העולם דין האמת' [נראה רמ"א לעיל (סי' רכה ס"ב)].

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּלֹא הָשִׁיב רָאָה מְרוּחָא מְרוּחָא מְרוּחָא לְצוּפִים⁹.

9) אכן, אם ראה את ירושלים מרחוק, ולא עברו שלשים יום מראיה זו עד שבא למקום המקדש, כתב בשו"ת אגרות משה (אריה ח"ג סי' פ"ה) שאינו צריך לקרוע, כיון שהראיה מרחוק היא גם כן ראיה טובה, היא גורמת שכשיראה את המקדש לאחר מכן בתוך שלשים יום, שוב לא יעשה עליו הדבר רשם כל כך.

[משנ"ב ס"ק ח]

קָרַע אֶת־רוּחוֹ¹⁰.

10) ולהתעבב ולא לקרוע על ירושלים עד שוראה את מקום המקדש, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קנ) שלכאורה מותר מדינא, וביאר שמה שכתב השו"ע שקורעים פעמים אינו אלא לכתחילה. ולעצום עינים שלא לראות את ירושלים [העתיקה] עד שמגיע למקום המקדש, דעתו (שם) שמותר [נראה מה שכתבנו לעיל (סי' ד)].

הלכות תענית סימן תקמב המשך מעמוד לח

לדחות קטנים (ככל מצוה האוריתא, ראה בהע' הקודמת) צריכים הם גם להיות רצופים, כתב לעיל (סי' רצג ס"ק ה) שהוא משום 'תוספת שבת'.

8) ושיעור הזמן בדיקות לענין תעניות דרבנן [חז"ק מתשעה באב], כתב הגר"י טוקציינסקי (בספר בין השמשות עמ' ע"ד-ע"ה) שיש לסמוך על סוף בין השמשות לדעת רבי יהודה [ראה שבת לד', ב], שהוא כ-17 דקות אחר השקיעה [מני"מ העיר שצריך לקרוא קריאת שמע תחילה קודם שיאכל]. והוסיף, שראה את הגר"י סלנט שהיקל להתפלל ערבית 10 דקות אחר השקיעה וצוה לחזור ולקרוא קריאת שמע בזמנה. אכן, ראה בספר בירור הלכה (תנינא אריה סי' תקס"ב) שהאר"ך לחלוק שאפילו בתענית אסתר אין להקל לאכול לפני 27 דקות אחר השקיעה, וראה עוד בספר זמנים כהלכתם (בורשטק, פ"ח). ונראה דעת שו"ת אגרות משה (אריה ח"ד סי' סב ד"ה לענין גמור) כיצד יש לנהוג

ושיעור זמן צאת שלושה כוכבים בארץ ישראל, כתב הגר"י טוקציינסקי (בספר בין השמשות עמ' נ"א) שהוא במוצאי 36 דקות אחר השקיעה [בין 32 ל-40 דקות, תלוי באורך היום]. וראה בספר בירור הלכה (סי' ר"ח) שהאר"ך בכירור השיטות בזה. [נראה דעת השו"ת אגרות משה (אריה ח"ד סי' סב) לגבי הזמן בארצות הברית ששם מתאחר זמן צאת הכוכבים, ואף שלכתחילה ראוי להמתין עד 72 דקות אחר השקיעה (כפי שהיו רגילים לנהוג באירופה). מי"מ במקום הצורך אפשר להקל שמן הדין זמן צאת הכוכבים הוא 50 דקות אחר השקיעה, ומשום שאז הוא כבר חושך גמור לא פחות מכפי שחושך באירופה 72 דקות אחר השקיעה, ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ע"ב) נקט שלפי אופן ניו יורק זמן צאת הכוכבים הוא 60 דקות אחר השקיעה].

7) ובטעם הדבר שלענין מוצאי שבת בנסף לכך שצריכים הכוכבים

מילואים הלכות תענית סימן תקסב המשך מעמוד קודם

כתב שיש מחמירים במי שאמר הריני בתענית למחר, שחייב להשלים אותו יום וגם צריך לצום יום אחר.

(12) וכן קטן המתענה לשעות מדין הינוך, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קלא) שנראה שאפשר גם לחנוכו לומר יענני בתפילת מנחה שמתפלל קודם שאוכל. מאידך, דורה הגרי"ח קניבסקי (קרא על מועד פי"א הע' ד') שמעולם לא נהגו כן, משום שקטן אינו חייב בתענית, ואף אם יצום כל היום צריך עיון אם יצטרך לומר יענני.

(13) ומי שאכל בתענית ציבור שתיקנו חז"ל, כתב לקמן (סי' תקסח ס"ק א) שיכול לומר יענני בתפילתו, ובמקום לומר ביום צום תעניתנו יאמר ביום צום התענית הזה, שמשמעו שהוא יום שתיקנו חכמים להתענות בו, אבל אם אכל בתענית יחיד לא יאמר יענני כלל. [וראה עוד בענין זה בספר אשני ישראל (פמ"ד הע' לג)].

ומי שאינו מתענה כלל, כתב בביה"ל לקמן (סי' תקסח ס"א ד"ה בין שאף שדעת החיי אדם שיאמר יענני בישומע תפילה יאמר ביום תענית ציבור זה, מימ דעת המאמר מרדכי שלא יאמר יענני כלל, וכן הסכים הביה"ל שם.

ובביאור החילוק בין מי שאינו מתענה כלל [שאינו אומר יענני] לבין מי ששכח ואכל [שאומר יענני בנוסח שונה], כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ס אות ד, וח"ח סי' קלא) שמי ששכח ואכל עדיין עיקר התענית עליו ומחוייב להשלימה, מה שאין כן מי שכלל אינו מתענה.

[משנ"ב ס"ק ז]

לענין זה שמתפלל יענני בתוך תפלתו אף שאינו משלים⁽¹⁴⁾ וכו', כיוצא בזה לתקנתו⁽¹⁵⁾.

(14) ואף המתענה חצי יום בתענית ציבור שקבעו חז"ל, דעת הגר"ש איערביץ והגרי"ח קניבסקי (אשני ישראל פמ"ד הע' לב) שיאמר יענני בישומע תפילה.

(15) ולגבי מי שקם אחרי עלות השחר ורעו להתענות עד אחרי חצות אבל לא עד שיעברו שש שעות מהשעה שקם, האם יאמר יענני וכו' ביום צום תעניתנו, כתב לעיל (סי' קנ"ג ס"ק ב) בשם המג"א לענין האם נחשב כיוצא בזה לחמתו ואין אכילתו ממעלה לו, שאין מחשבים את השעות מתחילת היום אלא שש שעות משעה שקם ממיטתו. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רפח ס"ק א).

בארצות הברית ששם מתאחר זמן צאת הכוכבים, שדעתו שלמי שחלוש אפשר להקל שגמר התענית הוא 41 דקות אחר השקיעה, שהוא שיעור הילוך שלוש מילין ורביע אחר השקיעה (לפי מה שכתב שצאה"כ שם הוא 50 דקות אחר השקיעה), שאז מתחיל בין השמשות, ומי שלא קשה לו יחכה עד 50 דקות אחר השקיעה. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' עב, וראה מה שכתב בחיי סי' פא אות ו) שמותר להם במקום הצורך להקל שתענית דרבנן מסתיימת בתחילת סוף השקיעה (שהוא תחילת בין השמשות לדעת ר"ת, ראה ביה"ל לעיל סי' רסא ס"ב ד"ה מתחלה), וסיים, שכן קיבל מרבתינו שאף לנהגים לחוש לדעת ר"ת יש להורות להקל בזה.

[משנ"ב ס"ק ז]

[הן לענין שאינו מתפלל יענני⁽¹⁶⁾].

(9) ובתענית ציבור שלא קיבלו עליהם להתענות אלא עד היציאה מבית הכנסת אחרי תפילת ערבית שמבעוד יום, כגון כי בסיון שחל בערב שבת, כתב לקמן (סי' תקס"ו ס"ק ו) בשם הפמ"ג שצריך עיון אם יאמר יענני בחזרת הש"ץ [וכן הסתפק שם אם יקראו בתורה בציבור בתפילת המנחה].

[משנ"ב ס"ק ו]

אפילו התענה רק עד מנחה גדולה מתפלל יענני⁽¹⁷⁾ וכו', עין לקמן סימן תקס"ז ע"פ א ובהג"ה שם⁽¹⁸⁾ וכו', תפלת מנחה קרוב אכילתו⁽¹⁹⁾, אכל קשאכל מתחלה, בכל פני אינו מתפלל יענני⁽²⁰⁾.

(10) ואם מתחילה בנוסח קבלת תענית שעות זו אמר יבלי נדרי, דעת הגר"ש איערביץ (הלכות שלמה תפלה פט"ו דבר הלכה אותית ב-ג) שאינה נחשבת כקבלת תענית, ולכן עדיף שלא יאמר יענני תעניתנו, וכמו שכתב המשנ"ב להלן (סי' כה) לגבי המחננה בלא קבלה. וראה עוד להלן (סי' כט) מה שכתבנו בענין קבלת תענית יבלי נדרי.

(11) שם פסק השו"ע שמי ששכח ואכל בתענית שנקבעה ליום ידוע וכגון תענית ציבור או יארצייט, משלים תעניתו ואינו צריך להתענות יום אחר תחתיו, אבל אם נדר להתענות יום אחד או שנים ושכח ואכל, אף על פי שאתמול קיבל על עצמו במטחה, מימ מין שכתחילת קבלת התענית לא ייחד קבלתו על אותו יום דוקא, אינו חייב להשלים אותו יום ודחייב לצום יום אחר, והרמ"א (שם), ראה משנ"ב שם ס"ק ח).

הלכות תענית סימן תקס"ג המשך מעמוד מא

עמהם, ומשום שמטיב כזה עם ציבור המתפללים, מפני שכל שיש יותר אומרים כן מתעוררת עליהם יותר מידת הרחמים. אכן, אם לומדים תורה ברבים, כתב שם, שמסתבר שאין להפסיק.

[משנ"ב ס"ק יב]

דרך קריאה⁽¹⁴⁾. כנגזן וקצמים⁽¹⁵⁾. אין לומר הקאדנת והקאמונה קצבור כי אם ביום הקפורים⁽¹⁶⁾ וכו', קדם תצות לילה⁽¹⁷⁾.

(14) וכיון שחובה לומר פסוקים בשלימות ואין להפסיק פסוק באמצע [במבואר בגמ' (מגילה כב, א) כל פסוקא ולא פסוקיה משה אגן לא פסקין ליה]. כתב בשו"ת אגרות משה (יורד ח"ג סוף סי' כא) שמאחר שהיחיד אומר את היג מידות דרך קריאה בלומד בתורה [ולא דרך תחינה ובקשה], ישלים את הפסוק עד סופו עד תיבת ירבעים, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ט תשובה א), מאדך, הפתח הדביר (סי' נא ס"ק ח) כתב שאף שקורא אותן דרך לימוד אינו צריך להשלים את הפסוק, כיון שניכר שעיקר כוונתו להזכיר את מידות הרחמים דרך בקשה.

כן לתוספת קדושה ואמונת הלכות על ידי ההתעוררות משינוי מצב הגוף משיבה לקימה, ולרמוז על הכתוב (שמות לד ב) יוניעבת לי שם על ראש ההר, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תצד ס"ק ג).

(13) ומי שלא סיים לומר ויודי כשהציבור מתחילים לומר י"ג מידות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' יב אות א, ח"ט סי' כד אות ב) שיפסיק אפילו באמצע היודי ויאמר עם הציבור, שהרי מותר להפסיק באמירת היודי לצורך מצה, כגון לאמירת י"ג מידות שהוא דבר שבקדושה ממש.

ואם הציבור ממהרים באמירת הי"ג מידות ואחר שסיימו הוא עדיין באמצע אמירתו, כתב הבן איש חי (שנה א פ' כי תשא אות ד) שרשאי לסיים, שכיון שהתחיל לומר עמהם נחשב שקוראן עם הציבור.

ולגבי מי שכבר התפלל וישמע ציבור אחר שאומרים י"ג מידות האם חייב לומר עמהם, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' פט) שאף שמעיקר הדין אין חייב, מימ מנהג העולם להפסיק מלימודו ולענות

הלכות תענית סימן תקסב

להתענות (ז) עשרת ימי תשובה. *בינן (ט) שאין רגילות להקבלם בתפלה. אינו צריך להתענות עד צאת הכוכבים אלא (י) *עד (ז) שיצא מבית הכנסת: הגה' ונתחייב מתפלל 'ענו' (הגהות אשרי וברוכי פ"ק דתענית), (יא) וכן חתן והפלה 'ענו' קדם שיקנס לחסה (יב) ואז יוכל לשמות מכוס של ברכה (תה"ד סימן קנז). אכל מי שמתענה מ"ז בתפוח עד תשעה באב, צריך (ס) (יג) להשלים (יד) אף על-גב דאינו צריך קבלה, וכן מי שאינו מתענה כל עשרת ימי תשובה (טו) רק מתענה יום או יומים, בעי קבלה והשלמה (תה"ד סימן קמז). ונראה לי דדוקא בתום, אכל אם (ו) (טז) התנה שלא להשלים, הריש"ה פנ"ד, דלא צריך

באר היטב

השקעה מקרי השלמת תענית, ע"ש: (ס) להשלים. הטעם, שמתענין על העבר על התרין ולא אמרין לצעור קמכון, משא"כ בעשרת ימי תשובה שמתענין על העתיד שיקרע גורדינים. אמרין דלא קבלו אלא לצעור, ת"ה. וזהו טעם המתענים בו יום לפני י"ב דא"צ להשלים דהא מתענין ג"כ מפני תשובה: (י) התנה. פי' בשעת קבלת התענית. ובפנימית כתב: המחמיר להשלים בעשרת ימי תשובה הע"ב:

בש"ת, מ"ט לשון צום תעניתו אינו הנין דקסם תענית הוא יום שלם, והדילג בו בכות אלו צום תעניתו יפה עושה, עכ"ל: (ג) עשרת. וה"ה מ' יום קדם יריב או יום א' של סליחות, עמ"א: (ז) שיצא. ערבית, הג"מ. וכתב המ"א: משמע דוקא אחר תפלה ערבית שהיא אחר י"א שעות פחות רביע דזה מקרי השלמה אחר שנקנס יום שלא תעניתו, מיהו נ"ל דכל שהתפלל מנחה בזמן הנ"ל דיו, דכיון שהוא תחלת

באר הלכה

דיצא ידו קבלה אף אם קבל זמן תפלה קדם מנחה, ונראה משה ששי"ן מברך בשבת מי שיקבל עליו להתענות בה"ב, וברי' דומם היו נוהגין בקצת פל שהגל להתענות בה"ב, כמו שכתב ה"ש"ז בריש סימן תקסו. ולפי דבריו אין צריך כלל קבלה? ואפשר דהוא יטרי שלא פאשקנו וצדפת, שאין נוהגין שם רב המגל להתענות, ודחק. ועוד אפשר לומר, ולענין תענית בה"ב אף במקום שהגלין צריך קבלה. דכן קבעו המנהג מתחלה שקל אחד וקבל. וכלשון המבנה שאומר 'היא יקרו' מי שיקבל עליו וכו'. וכתבנו שאין העולם רגילין להתענות בה"ב סתמא ודאי דצריך קבלה בפרוש, או על-כ"פ פנים שיצנה אמן על השי"ן המבנה, כמו שכתבו הפוסקים בסימן תקסו. והנה אם קבל בפרוש, כונאי טב להשלים (אם לא שהתנה שלא להשלים, וכמו שכתב הפנ"א אבתם בסעיף קט"ז ב), ואם רק ענה אמן²², אף דתשובה בקבלה לענין 'ענו'²³, מפל מקום צריך עין אם טב להשלים ה"ן שאינו קבלה גמורה, כמו שקטב הסג"א אברקם בסימן תקסו. וקפס זה שיהי' עם לענין 'ענו', דאם נאמר שמתב להשלים, אם לא להשלים אין יכול לומר 'ענו'. ומכל מקום לענין חידו' ב'שי"ע תפלה' נראה דיוכל לומר 'ענו' אף אם לא השלים כיון שענה אמן. ולענין תענית של ערב-ראשון, פ"ן שאין מנהג קבוע לזה פי' אם למקצת אנשים, כמו שכתב הסג"א אברקם בסימן תרי, מסתמא דצריך קבלה מבעוד יום²⁴, ואם פ"ן צריך להשלים, אם לא שהתנה בפרוש שלא להשלים. ולענין תענית של ערב ראשון שנה עין לקטן בסימן תקפא פת"ה: * בינן שאין רגילות וכו'. דאם קבל בסתם צריך אחר כך להתענות תענית שלם והגרי"א וכו' הפמ"א: * עד שיצא מבית הכנסת. עין במגן אברקם דהפנה עד פלגי התנה. הדינא א"ל לענין בנה הרבה, דהא מקור דין זה הוא משום דצריך דהאי תעניתא הוא רק לצעורי בעלמא משום תשובה, ודומיא דמאי דמשי' במקרא לענין תשעה באב שדחה, במצוה רבי' אלעזר רבי' צדוק דאמר שהתענינו בו ולא השלמנו, וכמו שכתב הגרי"א, והטעם שלא הפנה רק עד אחר מנחה גדולה, כמו דאיתא לעיל בסימן קטט סעיף ט, עין שם במשנה ברוחה. והנה המגן אברקם אולי לשיטתו, שגם שם דעתו נוטה ל"יא שעות, ולזה עין: עין סוף סימן תקטז, אכל באמת קבר השי"ע שם האלה רבה ושארי אחרונים עליו ודקטם דהוא רק עד אחר מנחה גדולה, ואם כן הוא הדין בענינו, כל היכי דהוא לצעורי בעלמא יכול לאכל אחר מנחה גדולה. אחר-כך מצאתי דמתענית השקל שגם הוא העיר בנה וילפלא על החיי' אדם שישם העמיק שדי' עד מנחה גדולה, דלא כמגן אברקם. ובאן העמיק כמגן אברקם? ואפשר דלשון השלמתן צריך שכתב בענינו עד שיצא מבית הכנסת דחקו, דמשמע דהיכי שהוא מתענה לצער עצמו כדי שיתפטר צונותו אינו י"י בפה שיקחין עד אחר מנחה גדולה, וגם זה אינו רצונה. דאפשר דהשלמתן צריך נקט לפי מנהגם דאו הנה המנהג פ"ן אכל לא דדינא הכי, ונפקא מנה' במקום שהמנהג הוא באופן אחר. אחר חצות ע"ש' מנהגם, ותר' באלו פ"ש מתחלה שאינו מקבל יותר, עד באן לשוט, ונראה לומר, ויכול גם-פ"ן לומר 'ענו', וכן משמע בסדר הדין-החיים — הרי כן ברנו דזה תלוי באמת בכל מקום לפי מנהגו, ובכרט באיש חלוש נראה דבדאי יש לסמוך על זה להקל ולא יחמיר על עצמו, כדי שיהיה לו כח להתענות ביום-הספורים שנתו הע"ר. ויותר טוב שהנה מתחלה שאינו מקבל על עצמו להתענות כשאר העם, רק עד אחר מנחה גדולה, ויכול גם-פ"ן לומר 'ענו' וכו'. אחר-כך מצאתי דמתענית השקל סימן תקפא שכתב בהקד' דעלכו רבים נוהגים להתענות רק עד זמן מנחה גדולה ומתפללים מנחה תחלה. אחר פתחי' כל זה מצאתי בפתיח' תשובה בסימן תקפא שכתב בשם תשובת שאלת-יעב"ץ שדעתו שהתענה רק עד חצות אינו יכול להתפלל 'ענו'. ומכל מקום נראה דהר"ע לסמוך על דעת הפרי"קנים ותמתי' השקל ת"ל לומר 'ענו', כדאי גם-פ"ן שפיר כתיב: * ונתחייב מתפלל 'ענו'. ונראה לומר דוקא תידי, וכשכוננו לעיל בסעיף א [וגרי"א:]

שער הציור

(1) מנחם אברהם בשם תרומת-הדשן, וטעם השני הוא גם-פ"ן שם: (10) כמגן אברקם. ועין שם שכתב שהעולם נוהגים להשלים, ואפשר דמי' שלא ירצה להשלים צריכין התיר נדר (ה"ה אם הנה נהגל עד להשלים), ואפשר דאין צריכין פי' הוא נדר בשעות, עין שם. והחיי' אדם לא העמיק סוף דכרי' במה שכתב שהעולם נוהגין להשלים, ופשוט משום דכוננו לא הנה הפנה פ"ן, ולפי הנראה גם כוננו אין המנהג להשלים: (11) הגרי"א: (1) אחרונים: (12) הגרי"א: (13) תרומת-הדשן: (14) לבוש. וקשה, מי צריך זה מבה"ב דהיי' רגילין בהם קללי-ישראל, כמו שכתב ה"ש"ז בסימן תקסו ונבאלו ג' שבעות הוא רק אחד מני אלה. ואפילו הכי ע"י קבלה או לפחות תענית אמן כשאומר השי"ן מי שברך בשבת שקדם בה"ב, ועין בבאר הלכה, ודחק: (15) כמגן אברקם ושי"א:

והנה הפרי"קנים כתב על דברי הפנ"א אברקם וזה לשונו: ויחיי, העולם נוהגין אחר חצות ע"ש' מנהגם, ותר' באלו פ"ש מתחלה שאינו מקבל יותר, עד באן לשוט, ונראה לומר, ויכול גם-פ"ן לומר 'ענו', וכן משמע בסדר הדין-החיים — הרי כן ברנו דזה תלוי באמת בכל מקום לפי מנהגו, ובכרט באיש חלוש נראה דבדאי יש לסמוך על זה להקל ולא יחמיר על עצמו, כדי שיהיה לו כח להתענות ביום-הספורים שנתו הע"ר. ויותר טוב שהנה מתחלה שאינו מקבל על עצמו להתענות כשאר העם, רק עד אחר מנחה גדולה, ויכול גם-פ"ן לומר 'ענו' וכו'. אחר-כך מצאתי דמתענית השקל סימן תקפא שכתב בהקד' דעלכו רבים נוהגים להתענות רק עד זמן מנחה גדולה ומתפללים מנחה תחלה. אחר פתחי' כל זה מצאתי בפתיח' תשובה בסימן תקפא שכתב בשם תשובת שאלת-יעב"ץ שדעתו שהתענה רק עד חצות אינו יכול להתפלל 'ענו'. ומכל מקום נראה דהר"ע לסמוך על דעת הפרי"קנים ותמתי' השקל ת"ל לומר 'ענו', כדאי גם-פ"ן שפיר כתיב: * ונתחייב מתפלל 'ענו'. ונראה לומר דוקא תידי, וכשכוננו לעיל בסעיף א [וגרי"א:]

הלכות תענית סימן תקכב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ט]

שמן קלים מלח מנהגים⁽¹⁶⁾.

[משנ"ב ס"ק יג]

דמתענין על העתיד⁽²⁰⁾.

20 והמתענה בעשרת ימי תשובה ועושה תשובה גמורה, כתב הכף החיים (סי' יד) בשם הארי"י ז"ל שבכל יום שמתענה הרי זה מכפר על כל העונות שהטא כל ימיו ביום שביוצא בו נוכעין זה הכי המושג לקמן (סי' תרג ס"ק ב) בשם היערות דבשן.

16 ובזמנינו לענין התענית בערב ראש השנה, דעת הגרי"ש אלישיב (אש"י ישראל פמ"ה הע' טו) שמי שאינו רגיל להתענות בו חייב לקבל תענית במנחה שלפניו, כיון שלא כולם נוהגים להתענות בו.

[משנ"ב ס"ק יא]

לצדדי משים פשוטה לכפר עונותיו⁽¹⁷⁾, ואין רגילות לקבלו בקמחה שלפניו⁽¹⁸⁾.

[משנ"ב ס"ק יז]

שרגיל בנה ככל שנהגו⁽¹⁹⁾.

21 ושיעור רגילות לענין תענית בראש השנה שיש מקומות שקבלה בידם שהרגיל להתענות בו ומשנה מרגילותו אינו משלים שנתו, כתב לקמן (סי' תקצו ס"ק ו) דהיינו שנהג כן שלש פעמים.

17 ועוד טעם שמתענים החתן והכלה, כתב לקמן (סי' תקעג ס"ק ח) שהוא ברי שלא יהיו שיכורים בשעת הקדושין.

וכשהל יום החופה למחרת תענית ציבור, כתב בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"א סי' קטו) לגבי חתן שיום חופתו בליל י"ב בטבת, שיתענה ביום חופתו שהוא י"א בטבת, אף על פי שיום לפניו כן כבר צם בתענית עשרה בטבת ונהביא לדיוק כן מהמשנ"ב לקמן (סי' תקצג). מאידך, דעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה תעניות פי"ג סי"ג) שבאופן זה החתן אינו מתענה ביום החופה, אלא סומך שהתענית שהתענה עם הציבור עולה לו גם לשם התענית שלפני הנישואים, שהרי כבר כתב השדי חמד (אסיפת דינים מערכת חתן וכלה אות ד ד"ה ומדברי הרבנים) שבמקום הצורך רשאי חתן להקדים את התענית, וגם אם תענית ציבור חלה ביום שאחרי יום חופתו, דעתו (שם דבר הלכה אות כב) שבין שקשה להתענות שני ימים בסמיכות זה לזה, דוחה תענית ציבור שהיא מדברי קבלה את תענית החתן שאינה אלא מנהג, וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקעג ס"ק ז) לענין תענית חתן למחרת יום הכיפורים.

[ביה"ל ד"ה שרגיל]

ואם רק ענה עמו⁽²²⁾, אף דקשוב קקלה לענין ענינו⁽²³⁾ וכו', כמו שקב"ט סק"ג דאבנ"ט בסי' תקס"ג, נקפ"ק דצ"ר קבלה מבעוד יום⁽²⁴⁾.

22 ומו שקיבל על עצמו את התענית בעניית אמן על ברכת השי"ץ דעתו היתה להתענות, ולאחר מכן נמלך בדעתו, כתב במשנ"ב להלן (סי' לט, ולעיל סי' תצב ס"ק ג) שאינו חייב להתענות, כיון שלא קיבל עליו תענית בפירוש, ומ"מ כתב שבין שיש מחמירים שאפילו בהרהור בלבד נחשב קבלה, ראוי שלא לחזור בו.

18 וחתן שהוא חלוש, דעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה שם וארחות הלכה הע' 45) שרשאי לצום שלא ביום החופה אלא כמה ימים לפני החתונה, ובאופן זה צריך לקבל תענית ביום שלפניו.

[משנ"ב ס"ק יב]

שנהגה הקתן בפרוש שלא להשלים⁽¹⁹⁾.

23 ולענין המקבל על עצמו תענית 'בלי נדר', הביא הגר"ח קניבסקי (קובץ תשובות ח"א סי' נו) שלכאורה יש מכאן ראייה שנחשבת קבלה, כשם שהעונה אמן רשאי להתענות אף שאינו מתחייב בתענית. מאידך, הגרי"ש אלישיב (שם) כתב שאין מכאן ראייה, שכן תענית בה"ב היא בעין תענית ציבור, ולכן אם היתה מחשבתו להתענות בשעה שענה אמן וגם התחיל להתענות, הרי זה חייב להשלים, אבל המקבל תענית 'בלי נדר' הרי יכול להתחרט בכל עת, ולכן אין זה בגדר קבלת תענית [וכן נראה שהיא דעת ש"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קל)], ועוד בענין קבלת תענית 'בלי נדר', ראה מה שכתבנו במשנ"ב להלן (סי' כט).

19 ובטעם הרב, כתבו הכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף אה"ע"ז סי' סב אות טו) והבית שמואל (סי' סא ס"ק ו) שאמנם לפי הטעם שלא יהיו שיכורים בשעת הקדושין אין צריך להשלים אחרי החופה, אך לפי הטעם של כפרה על העונות יש להשלים התענית. אולם, ראה פמ"ג (א"א ריש סי' תקעג) שכתב שעל כל פנים מקצת כפרה יש גם כשאינו משלים, הוסיף לבאר את דברי הרמ"א כאן, שאינו משלים את התענית משום שהוא יום טוב של החתן, וכן כתב החכמת אדם (כלל קבט סי"ב).

24 והרגיל להתענות כל ערב ראש חודש, דעת הגר"ח קניבסקי (אש"י ישראל פלי"ט הע' כב) שאינו צריך קבלה [וכמו שכתב המשנ"ב כאן (סי' יד-טו) לענין המתענה בשלושת השבתות או יום קבוע בעשרת ימי תשובה], והכף החיים (סי' תיו ס"ק ב) כתב בשם הבן איש חי (שנה א' פ' ויקרא אות ה), שנכון בכל פעם לקבל עליו תענית.

